

ՀԱԿՈՒ ՔՅՈՍԵՅԱՆ

Փիլիսոփայական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր, ՄՄ

ԹԵՈԴՈՐԵՏՈՍ ԿՅՈՒՐԱՅՈՒ ՍԱՂՄՈՍԱՅ ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԱՐԵԷԼՅՈՒ ՍԱՂՄՈՍԱՅ ՄԵԿՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐՔՅՈՒՐ

Միանգամայն ականերեւ ու հասկանալի է այն պատկառոտ վերաբերմունքը, որ Աստվածաշնչի հայ (եւ ոչ միայն հայ) մեկնիչները տածել են դասականի համարում ունեցող հայրախոսական ժառանգության նկատմամբ: Այդ են վկայում սրբազան Մատթանի հայերեն բազմաթիվ մեկնությունները, որոնց մեջ ուրույն տեղ է զբաղեցնում Վարդան Արեւելցու (†1271 թ.) Սաղմոսաց մեկնությունը (1251 թ.): Երկի Նախագրության մեջ հեղինակն ասում է, որ ունկնդիր լինելով Հաղբատի վանքի վանահայր Հովհաննես եպիսկոպոսի «հարկեցուցիչ եւ վճիռ» կարգադրությանն ու մերձավոր եղբայրների հորդորին՝ գրում է այս մեկնությունը: Վարդան Արեւելցին խոստովանում է, թե ինքն առաջինը չէ, որ գրում է Սաղմոսաց մեկնություն, «զի ոչ անշրդի անապատ եւ ընդ անկոխ ճանապարհ գնալ եղին մեզ գործ ի յանգործ մատեանս վաստակել, այլ զՍաղմոսն Դավթի զհոգին եւ զկեանս բանականաց՝ խիտ եւ անհատ ճաշակմամբ զտիւ եւ զգիշեր, զոր յոլով ճանապարհորդք հատին ուղիս, եւ թռչունք Հոգւոյն թեւաւք ի վեր եւ ի խոնարհ ցուցին հետս հարքն հոգեկիրք Աթանաս, Եպիփանէս, Եփրեմ, Դանիէլ եւ Ներսէս յետոյ: Վասն որոյ վստահացեալ յԱստուած, որ յաղբիւսաց էառ զիս, եւ յաստուածաբեալ հարքն՝ առաք յանձն մերձ միմեանց դնել զբանս նոցա ի մի մատեան. է, զի կարճել զլայնատարած զբանս նոցա, ըստ կարճոգի մերս ախորժակաց ի կարճեալ ժամանակիս: Եւ է, զի հոգեխառնեալ ի հայրենի շնորհաց աստ անդ դիցուք, զոր տացէ մեզ Տէր յաղաւթս նոցա, կամ պարզելով զծերունական հանճարոյ նոցա զանյայտութիւն, զորոց առեալ զծաղիկս՝ ի Հոգին Սրբոյ կազմեալ ի հովիտս դաշտաց սրտից նոցա եւ շրթանց, ի գունագոյնս երանգոց կապեսցուք ի փունջ մի համահամ եւ բազմահոտս, զորս առձեռն գտանեմք յասացեալ հարանցս» (էջ 3—4)¹:

¹ Տէն «Մեկնութիւն սաղմոսաց Դավթի՝ յարինեալ սքանչելի աստուածաբանութեամբ սուրբ եւ երջանիկ տեառն մեծին Վարդանայ Բարձրաբերդցոյ, լեզուագէտ եւ բազմավաստակ

Սա նշանակում է, որ Վարդան Արեւելցին ձեռքի տակ է ունեցել հիշյալ հայրերի մեկնությունները, եւ նրանցից ծաղկաքաղ անելով, համաբնույթ մտածումները փոխագուցելով՝ կազմել իր մեկնությունը: Հիշատակված հայրերից առավել հաճախ վկայակոչվել է Եպիփան Կիպրացին, իսկ հայ միջնադարյան իրականության մեջ նրա անունով շրջանառված Սաղմոսաց մեկնությունը շատ է կիրառվել: Ինչպես հայտնի է, այդ մեկնության իրական հեղինակը նեստորականության հետեւորդ Թեոդորեսոս Կյուրացին է (†457). այս է պատճառը, որ նրա սույն աշխատասիրությունը, ինչպես նաեւ Եզեկիէլի մեկնությունը հայ իրականության մեջ, դավանաբանական նկատառումներից ելնելով, ընծայվել են ուղղափառ հայրեր Ս. Եպիփան Կիպրացուն² եւ Ս. Կյուրեղ Ալեքսանդրացուն³: Վարդան Արեւելցու Սաղմոսաց մեկնության՝ Թեոդորեսոսի մեկնությունից բերված վկայությունները շահեկան են Հին Կտակարանի թարգմանիչներ Ակյուղասի, Թեոդիտոնի եւ Սիմմաքոսի թարգմանություններից քաղված հատվածներով, որոնք այսօր մասամբ պահպանվել են Որոգինեսի Վեցիչյանի (Hexapla) միջոցով: Հայ իրականության մեջ Վեցիչյանի հետքեր նշմարվում են Աստվածաշնչի որոշ գրքերի հայերեն թարգմանության մեջ⁴: Ըստ այսմ՝ Վարդան Արեւելցու աշխատասիրության մեջ Թեոդորեսոսի մեկնությունից մեջբերված հատվածները հայ մատենագրության մեջ Վեցիչյանի առկայության նոր վկայություններ են: Այդ հատվածները յուրովի լրացնում են Աստվածաշունչ պարունակող հայերեն ձեռագրերում նկատված Վեցիչյանի տվյալները:

վարդապետի հայոց....», Աստրախան, 1797 (շարադրանքում արձանագրված էջերն այստեղից են):

² Տէս B. OUTTIER, La version arménienne du commentaire des psaumes de Théodoret, REA 1977, էջ 169–180, REA 1983, էջ 241–248. նաեւ՝ ՇԱՀԵ ԱՐՂ. ԱՆԱՆՅԱՆ, ԼՈՒՍԻՆԵ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ, Մատենադարանի քարացած ձեռագիրը (ՄՄ հմր 2375). Թեոդորեսոս Կյուրացու Սաղմոսաց մեկնության հայերեն թարգմանության մի նոր վկայություն, ԲՄ, թ. 12, Երեւան, 2012, էջ 321–340:

³ Տէս ԹԵՈԴՈՐԵՏՈՍ ԿԻՐԱՅԻ, Մեկնութիւն Եզեկիէլի մարգարէութեան, աշխ.՝ Յ. Քէօսէեանի, «Անկիւնաքաղ», Երեւան, 2000:

⁴ Տէս C. E. COX, Hexaplaric Materials Preserved in the Armenian Version, in: Society of Biblical Literature, Septuagint and Cognate Studies Series 21, Scholars Press: Atlanta, 1986, գրախոսություն Լ. Տեր-Պետրոսյանի, ՊԲՀ, 1987, թ. 4, էջ 217–220. C. E. COX, Aquila, Symmachus and Theodotion in Armenia, in: Society of Biblical Literature, Septuagint and Cognate Studies Series 42, Scholars Press: Atlanta, 1996. նույն հեղինակի՝ «The Armenian Version and the Text of the Old Greek Psalter», in: Der Septuaginta-Psalter und seine Tochterübersetzungen. Symposium in Göttingen, 1997, Göttingen, 2000, SS. 174–247:

Վարդան Արեւելցու Սաղմոսաց մեկնության մեջ Թեոդորեոսու Կյուրացու համաբնույթ աշխատասիրությունից բերված հատվածներն ինքնին վկայում են, որ Թեոդորեոսու մեկնությունը հայտնի է եղել Հայաստանում եւ կիրառվել է մինչեւ ԺԳ. դարը, որից հետո այն, տեսադաշտից դուրս մնալով, այլեւս չի գործածվել: Աշխատության երբեմնի ամբողջական հայերեն թարգմանության մասին են վկայում տարբեր ձեռագրերին կցված պատառիկ-պահպանակները եւ մեկնության մի մասի թարգմանությունը պարունակող քարացած ձեռագիրը⁵: Ուստի, Թեոդորեոսու Կյուրացու մեկնության հայերեն թարգմանության խիստ թերի պահպանված լինելու պատճառով Վարդան Արեւելցու մեկնության մեջ առկա վկայությունները համեմատված են սկզբնաղբյուրի՝ հունարեն բնագրի հետ⁶.

Սաղմոս ասացիք Տեառն, որ բնակեալն է ի Սիոն, պատմեցիք ի հեթանոսս զգործս նորա (Թ. 12).	
col. 925C-928A 13'. «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ κατοικοῦντι ἐν Σιών.» Κατὰ τὴν πάλαι τῶν Ἰουδαίων δόξαν τοῦτο εἶρηκεν ὁ προφήτης· μεμαθήκαμεν δ' ὅμως ἐκ τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας, καὶ ἐπουράνιον εἶναι Σιών. «Προσεληλύθατε γάρ, φησὶ, Σιών ὅρει καὶ πόλει Θεοῦ ζώντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ.» — «Ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ.» Τὰ ἐπιτηδεύματα ὁ Σύμμαχος μηχανὰς εἶπεν, ὁ δὲ Ἀκύλας ἐναλλαγὰς. Τῷ ὄντι γὰρ ἐναλλαγὴ μεγίστη πραγμάτων ἐγένετο. Οἱ πάλαι ἐχθροὶ φίλοι, οἱ μακρὰν ἐγγὺς οἱ δοῦλοι υἱοί, οἱ ἐν ἀγνοίᾳ ἐν γνῶσει, ἐν φωτὶ οἱ ἐν σκότῳ, ἐν ἐλπίδι ζωῆς οἱ νεκροί, οἱ πτωχοὶ κληρονόμοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν·	Զի թէ եւ հնոյն, որ ասիցէ, այլ նշանակէ զնորս Սիոն, որպէս եւ Պաւղոս ասէ. «Մատուցեալ էք ի Սիոն լեառն՝ յերուսաղէմ յերկինս» (Եբր. ԺԲ. 22): Դարձեալ, բնակեալ ի Սիոն ոչ յայն, որ խաչեաց զնա, այլ որ արդ փառաւոր է զնա: Պատմեցիք ի հեթանոսս. Սիմաքոս զմեքենայս ասաց, Ակիւլաս՝ զփոխմունս: Արդարեւ, մեծ փոփոխմունք. թշնամիքն եղեն սիրելիք, հեռաւորքն՝ մերձաւորք, ծառայքն՝ որդիք, խաւարեալքն՝ լոյս, եւ այլն (46):

Խորտակեցի բազուկ մեղաւորի եւ չարի, խնդրեցիմ մեղք նորա, եւ նա մի՛ գացի (Թ. 15=36).	
col. 936C και τούτο δὲ σαφέστερον ὁ Σύμμαχος εἶρηκεν· Ἐνζητηθήσεται ἡ ἀσέβεια αὐτοῦ, ἵνα μὴ εὐρεθῇ αὐτός.	Սիմաքոս՝ եւ նա մի՛ ապրեցի ի չարեացն իւրոց (50):

⁵ Քարացած ձեռագրի ընթեռնելի հատվածները վերծանվել եւ հունարեն բնագրի հետ համեմատվելով լուսաբանվել են՝ ՇԱՀԵ ԱԲՂ. ԱՆԱՆՅԱՆ, ԼՈՒՍԻՆԵ ԹՈՒԲԱՆՅԱՆ, նշ. աշխ., էջ 326–340:

⁶ *ΣΕΨ THEODORETI CYRENSIS EPISCOPI, Opera Omnia. Interpretatio in Psalmos*, PG 80, սյուն. 860–1997:

Աւր աւուր բղխէ զբան, եւ գիշեր գիշերի ցուցանէ զգիտութիւն: Ոչ են բանք եւ ոչ են խաւսք, որոց ոչ լսին ձայնք նոցա (ԺԸ. 3):	
col. 993AB δ', ε'. «Οὐκ εἰσὶ λαλαῖαι οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐκ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν. Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν· καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.» Τοῦτο σαφέστερον ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσεν εἰπών· Καὶ νῦν νυκτὶ ἀναγγέλλει γυνῶσιν· οὐ ῥήσεσιν, οὐδὲ λόγοις, ὧν οὐκ ἀκούονται αἱ φωναὶ, ἀλλ' εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ ἦχος αὐτῶν·	<i>Ոչ բանիւ եւ ոչ խաւսս արձակելով, որպէս Սիմաքոս ասէ, այլ դիմառութեամբ, եւ յիմացուած մեր, եղանակացն եւ ժամուցն փոփոխմամբ, զանլուծանելի սահմանն շափելով բղխեն իբր յաղբերէ զբանն Աստուծոյ սահմանադիր ամենայնի: Եւ գիշերք զնա տան գիտել Տէր, որ հանգուցանէ քնով զիր ստեղծուած՝ զմարդն ի տունընային աշխատութեանց, առանց լեզուի աղաղակեն առ խաւսուն ազգ մարդկան (75):</i>
Յարեւու եհար զխորան իւր, եւ ինքն որպէս փեսայ, զի ելանէ յառագաստէ իւրմէ, եւ ցնծայ նա որպէս սկայ յընթանալ զհանապարհս իւր (ԺԸ. 6):	
col. 993BC ζ', ζ'. «Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκίνημα αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ὥς νυμφίος ἐχπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ. Ἀγαλλιάσεται ὥς γίγας δραμεῖν ὁδόν· ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ· καὶ τὸ κατάντημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ.» Καὶ ταῦτα σαφέστερον οἱ τρεῖς ἡρμήνευσαν. Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκίνημα, φησὶν, ἐν αὐτοῖς· τουτέστιν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.	<i>Երեք թարգմանքն յայտնագոյն ասեն. զարեւ եղ ի խորանի իւրում, այսինքն է՝ զարեգակ եղ ի խորանի հաստատութեանդ: Եւ ինքն արեգակնդ որպէս փեսայ զուարճացեալ ելանէ ի ներքոյ երկնից՝ ցնծութիւն առնելով տեսողացն, եւ իբրեւ զհսկայ ուժեղ քաջութեամբ անարգել եւ անխափան զնացիւք զամենայն կամարն երկնից ի միում աւուր լճարէ (75):</i>
Զաւարտիւն է Տէր երկիւղածաց իւրոց, եւ զկտակարանս իւր ուսուցանէ նոցա (ԻԴ. 14):	
col. 1041B ιδ'. «Κραταίωμα Κύριος τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν, καὶ ἡ διαθήκη αὐτοῦ δηλώσει αὐτοῖς.» Τοῦτο σαφέστερον ὁ Σύμμαχος καὶ Θεοδοτίων ἡρμήνευσαν· <i>Μυστήριον Κυρίου τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν, καὶ τὴν συνθήκην αὐτοῦ δηλώσει αὐτοῖς.</i>	<i>Սիմաքոս ասէ զխորհուրդս յայտնէ երկիւղածաց իւրոց եւ ոչ ամենայն ումեք: Զկտակարանս. զգաշն, զոր եղիր հին եւ նոր գրովք (94):</i>

Ի կատարած. սաղմոս Ի Դավիթ. մինչև ամենայն էր (ԻԶ. 1).	
col. 1048D-1049A ա'. «Փալմոս տփ Դաբիժ, քո տփ չրիսթի՜նայ.» Կայտն էն տփ Էքապլօ տն էպիգրափն օղ շնրօն, աղլ' էն էնօյս անտրագօյս. Էնտե՛ծեն ծ' ծմօս էլլաբօն տնես ափօրմն տփ քասս տաս էպիգրափս, օղ օղ աղթե՛յս, էկբաղլեյն. Բօղ յար, փաստ, օղն տ էն մղծեթ չրիսթենտա տփ Դաբիժ մղծ տփ քանաղիս քնեմատօս տն չարն ծեզալմեյն, քօփղիկօս յղաղիկօս յղաղիկօս (Սաղմ. ԻԶ. 1. 96):	Յայլ թարգմանսն Ի Վեցի- չեանսն ոչ գտանի, քանզի նախ քան զամենայն զիարդ ասէր սաղմոս, զի զՀոգին յամենայն էառ.... Տէր լոյս իմ եւ կեանք իմ, եւ յումմէ՛ երկայց. Տէր ապաւն կենաց իմոց, եւ յումմէ՛ դողա- ցայց (Սաղմ. ԻԶ. 1. 96):
Արէնագէտ արա՛ զիս, Տէ՛ր, Ի ճանապարհի բոլ, եւ առաջնորդեա ինձ Ի շախիս բն նախիս (ԻԶ. 11).	
col. 1053C ա'. «Որոթէտիսօն մե, Կնրիե, էն տի օծփ օսո՛ւ. կալ օծղղիսօն մե էն տրիբփ էնթե՛յս.» Բնտի տփ, յօրօթէտիսօն մե, օ մեն Բկնլաս կալ օ Թեօծօտիան փօտիսօն էրիղկասն՝ օ ծէ Տնմաղոս, օթօծեյզօն մօյ տն օծօն օսո.	Ակիւղաս եւ Թէոդօտօն լուսաւորեա՛ ասացին, Սիմաքօս՝ առաջնորդեա՛, զի լոյսն Քրիստօս է արէնք մեր եւ առաջնորդ ուղիղ շաղիկն կենաց (99):
Չայն Տեանն շարժ գանապատն (ԻԶ. 8).	
col. 1068BC դ'. «Փօնի Կնրիս սսսսէյնտօս էրիմօն, կալ սսսսէյսի Կնրիս տն էրիմօն Կաժիս.» Օ ծէ Տնմաղոս օղ սսսսէյնտօս, աղլ' էկտօկիզօնտօս էրիկեյն՝ կալ մենտօ կալ օ Բկնլաս, օժնօնտօս. քերի ծէ տայտի տի էրիմօն կալ Իսայիս քրօղօրեյն՝ «Էնփրանթի, լեղօն, էրիմօս ծիփփօս՝ էնփրանթիտ օ էրիմօս, կալ անթիտ օղ կրնօն.» Էրիմօն ծէ օնօմազի տա էթնի, օղ էրիմա քալալ յեղեղմեա Թեօ. Կայտն ծէ օ մեն Թեփէսիօս Իսայիս անթիսի, օ ծէ մաքարիօս Դաբիժ օժնիսի էրի կալ տէջէսի. Կօյօտօ ծէ էստի կալ տփ քարա քայի կայմեյն աղաղօ՛ւ՝ «Էնփրանթի, տեյրա, օղ օղ տիկտօսա՛ յիղօն, կալ օղիսօն, օղ օղ օժնօնտօս՝ օղ քօղալա տա էկնա տի էրիմօն, օղ տի էղօսիս տփ անթրա.» Կայտն տն էրիմօն օ Դեսփօտիս սսսսէյնտօս՝ ծղօղի ծէ տփ Թեօ տն էպիփանեյն օ սսսսէյնտօս՝ տեկէյն քարսկեւալսի տն սօտիրիան, կալա տն քրօղիեյն տն լեղօսսան, «Դիա տփ փօթօն օսո, Կնրիե, էն յաստրի էլաթօմեյն, կալ օժնիսսան, կալ էտեկօմեյն քնեմա սօտիրիաս օսո, օ էթօիսսան էպի տի յիղ.» Կօյտն չարն կալ Կաժիս ալտն օնօմազի, տօտէստն աղիան. Կօյտն յար էրմեղեյն տփ Կաժիս.	Սիմաքօս՝ յղաղիցանէ, Ակիւղաս՝ ծննդական առնէ.... Առաքելօրն շարժեաց Ի յղօթիկն հոգեւոր եւ Ի ծնունդ ծաղկանց, ըստ Եսայի, թէ՛ «Յնծացէ անապատն, եւ ծաղ- կեցին իբրեւ զշուշան» (Ես. ԼԵ. 1): Խոսկեղօն- ցանէ. Չնոյնն յայտ առ- նէ, զի խոսկեցան նախ, եւ ամբօխեցան իբրեւ յղի յերկունս, եւ ծնան զինքեանս յաշխարհն վերին: Իսկ Կաղիս սուրբ ասի, որ է սուրբ Եղեղե- ցի, որ սրբեցաւ աւաղա- նիկն քանիւ (103):

Լէր իմ, Աստուած, պաշտպան եւ տուն պալաիմի՝ պարեցուցանել զիս, զի հզաւիշ իմ եւ պալաւն իմ դու ես (Լ. 3).	
col. 1077C <i>Τὸ δὲ κραταίωμα μου, Ἀκύλας καὶ Σύμμαχος, πέτρα μου</i> ἡρμήνευσαν. Ἐοικε δὲ ὁ προφητικὸς λόγος τῷ εὐαγγελικῷ συμφωνεῖν, ὃς τὸν φρόνιμον ὑποδείκνυσιν ἐπὶ τῆς πέτρας τὴν οἰκίαν οἰκοδομήσαντα, ἣν οὐτε πνευμάτων, οὐτε ὑετῶν καὶ ποταμῶν προσβολὴ διὰ τὸ στερρόν ἐλωβήσατο.	<i>Զի ելի ես ի տանէ իմմէ: Ակիւղաս վէմ ասէ, որ ի հողմոց եւ ի հեղեղաց մեղաց անկործան մնացից (106):</i>
Ողորմեա՛ ինձ, Տէր, զի նեղեալ եմ ես, խոռվեցաւ ի սրամտութենէ ակն իմ, անձն իմ եւ փոր իմ (Լ. 10).	
col. 1080CD <i>ί. «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι θλίβομαι· ἐταράχθη ἐν θυμῷ ὁ ὀφθαλμός μου, ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἡ γαστήρ μου.»</i> Τοῦτο ὁ Σύμμαχος οὕτως εἴρηκεν· <i>Ἐθολώθη διὰ παροργισμὸν ὁ ὀρθαλμός μου.</i> Παροργίσας γὰρ σε διὰ τῆς ἁμαρτίας, δακρύνειν διηνεκῶς ἀναγκάζομαι· καὶ μὲν δὴ καὶ ἡ ψυχὴ μου ζάλης καὶ θορύβου ἐμπέπλησται. <i>Γαστέρα</i> δὲ ἐνταῦθα τὸ τῶν λογισμῶν ταμιεῖον ἐκάλεσεν· οἱ λογισμοὶ γὰρ, ἀλλ' οὐχ ἡ γαστήρ, ἐταράττετο.	<i>Ի խղճէ մտացս խռովի սիրտս. ակն՝ միտք, անձն՝ հոգի եւ փոր՝ աման խորհրդոցն, որ զբանաւոր մտածունս հաւաքէ իբրեւ զկերակուր: Իսկ Սրմաքոս ասէ. Ի յիշմանէ մեղաց իմոց պղտորեցաւ արտասուաւք ակն իմ (107):</i>
Յնծացէ՛ք, արդարք, ի Տէր, ուղղոց վայելէ աւրհնութիւն. խոստովա՛ն եղերով Տեառն աւրհնութեամբ, տասնադէտ սաղմոսարանաւ սաղմոս ասացէ՛ք նմա (ԼԲ. 1–2).	
col. 1093B <i>α'. «Ἀγαλλιᾷσθε, δίκαιοι ἐν Κυρίῳ.»</i> Πολλαχοῦ τὸ <i>ἀγαλλιᾷσθε</i>, ὁ μὲν Ἀκύλας, <i>αἰνεῖτε</i>; καὶ ὁ Σύμμαχος ὁμοίως ἡρμήνευσεν, «<i>Τοῖς εὐθέσι πρέπει αἴνεσις.</i>»	<i>Յնծացէ՛ք. Ակիւղաս արհնեցէք ասէ, Սրմաքոս՝ երգեցէք եւ պատմեցէք (112):</i>
Երկիցէ ի Տեառնէ ամենայն երկիր, եւ ի նմանէ դողասցեն ամենայն բնակիչք աշխարհի (ԼԲ. 8).	
col. 1097B <i>Τὸ γὰρ σαλευθήτωσαν ὁ μὲν Σύμμαχος εὐλαβεῖσθωσαν, ὁ δὲ Ἀκύλας ὑποστολήσονται</i> εἶρηκε, τῷ ἐπιόντι χρόνῳ τὴν τῆς οἰκουμένης παραπέμψας εὐλάβειαν.	<i>Զի որ արարն զնոսա յոչէից, կարաւղ է լուծանել զնոսա, թէ ոչ ահիւ եւ դողութեամբ պահեսցեն երեալ սահմանս իւրեանց բանականքն: Երկիցէ ի Տեառնէ ի սատակմանն ասորւոց, եւ դարձեալ ի գալն ի հաւատս հեթանոսաց: Եւ ի նմանէ դողասցեն, զգողալն Սրմաքոս բարեպաշտել ասաց, Ակիւղաս՝ հնազանդեցի, զի առ բարին Քրիստոս եկեալ պաշտեցին, եւ հնազանդեցան (114):</i>

Մի՛ նախանձիր ընդ շարս, եւ մի՛ ընդ այնոսիկ, որ գործեն զանաւէնութիւն (ԼԶ. 1). col. 1125CD ա՛. «Ψαλμός τῷ Δαβίδ. Μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις· μὴ δὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν.».... Τὸ δὲ μὴ παραζήλου ὁ μὲν Σύμμαχος, μὴ φιλονείκει, ὁ δὲ Θεοδοτίων, μὴ παρερεθίζου ἡρμήνευσεν· ἀντὶ τοῦ....	<i>Զի յորովք պղտորին եւ տկարանան ընդ աշողումն շարեաց: Զի որպէս Սիմաքոս ասէ. Մի՛ հակառակիր, որք նախանձեն, եւ կրկին լինին շար: Իբր Թէոդիտոն ասէ. Մի՛ զայրասցին միտք քո.... (129):</i>
--	--

Ահա շափով եղիր զաւուրս իմ, եւ կար զաւուրեան իմոյ որպէս ոչ ինչ է առաջի իմ. սա- կայն ամենեւին ընդունայն է ամենայն մարդ մսեղի (ԼԶ 6). col. 1148ABC չ՛. «Ἰδοὺ παλαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου, καὶ ἡ ὑπόστασίς μου ὥσπερ οὐδὲν ἐνώπιόν σου.» Τοῦτο πάλιν ὁ Σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσεν· Ἰδοὺ ὡς σπιθαμὰς ἔδωκας τὰς ἡμέρας μου καὶ ἡ βίωσίς μου ὡς οὐδὲν ἀντικρὺς σου. Ἐφίεμαι δὲ τελευτῆς, οὐ μακρόβιον τὴν ἀνθρωπείαν ἐπιστάμενος φύσιν. Ἡ γὰρ ἡμετέρα βιοτὴ οὐδὲ συνεστάναι δοκεῖ τῇ σῇ παραβαλλομένη ζωῇ. Σὺ μὲν γὰρ ἄναρχος καὶ ἀπέραντος, ὁ δὲ ἡμέτερος βίος οἶόν τι σπιθαμαῖς καὶ παλαισταῖς ἐκμετρεῖται. Διὰ τούτου δὲ παρεδήλωσε τὸ ὀλιγοχρόνιον τῆς ἀνθρωπείας ζωῆς. Οὕτω καὶ ἐτέρωθι λέγει· «Ὅτι χίλια ἔτη ὑπὸ ὀφθαλμοῖς σου, Κύριε, ὡς ἡμέρα ἡ ἐχθὲς, ἥτις διήλθε καὶ φυλακὴ ἐν νυχτί.» Καὶ ἀλλαχοῦ τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς μνημονεύσας, «Αὐτοί, φησὶν, ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις, καὶ πάντες ὡς ἰμάτιον παλαιωθήσονται· καὶ ὥσπερ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς, καὶ ἀλλαγῇσονται· σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι.» — «Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἄνθρωπος ζῶν.» Ὡστε πᾶσα, φησί, τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις, καὶ οἱ πλουτοῦντες, καὶ οἱ πενόμενοι, ἀτμῶ ἐοίκασι διαλυομένῳ, καὶ εἰκὴ καὶ μάτην οἰκοδομοῦσι, φυτεύουσι, πλοῦτον καὶ περιουσίαν ἀθροίζουσιν.	
---	--

Սիմաքոս. Թզաւ մարդոյ աւուրն շափով է, ապա զուր է խնդրելն աստ հանգիստ: Եւ կար զաւուրեան իմոյ. Զինչ է զզաւուրեթիւն մահկանացուի. առաջի իմ իբր եւ զոչինչ է, սակայն ընդունայն է: Սիմաքոս. Որպէս շոգոյ լի է, հագագի է նման, որ է շնչոյ. մսեղի, որ զկնի մարմնոյ հետեւի (139—140):

Աթոռ քո, Աստուած, յափտեանս յափտեմից, գաւազան ուղղութեան գաւազան արժա- յութեան քո (ԽԴ. 7). col. 1192B չ՛. «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεὸς, εἷς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου.».... Διὸ δὴ καὶ ὁ Σύμμαχος αἰώνιον αὐτὸν προσηγόρευσεν, Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεὸς, αἰώνιος.	
---	--

Սիմաքոս. Աթոռ քո, որ ի սկզբանի եւ Աստուած, երկինք եւ եկեղեցի յափտեան (159):

Զի ոչ գոյր նոցա փոխանակ, եւ ոչ երկեան յԱստուծոյ (ԾԴ. 20).	
col. 1277C «Οὐ γάρ ἐστιν αὐτοῖς ἀντάλλαγμα, ὅτι οὐκ ἐφοβήθησαν τὸν Θεόν.» Τοῦτο ὁ Σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσεν· Οὐ γὰρ ἀλλάσσονται οὐδὲ φοβοῦνται τὸν Θεόν.	<i>Սիմաքոս. Ոչ փոխեցին զբարս իւրեանց, ոչ երկեան յԱստուծոյ.... (187–188):</i>

Առաքեաց Աստուած գողորմութիւն եւ զճշմարտութիւն իւր, եւ փրկեաց զանձն իմ ի միջոյ գազանաց, զի ննջէի եւ խռովեալ (ԾԶ. 5).	
col. 1292B «Ἐκοιμήθην τεταραγμένος.» Τοῦτο ὁ Θεοδοτίων οὕτως ἡρμήνευσεν· Ἐκοιμήθην μετὰ ἀναλίσκόντων· ὁ δὲ Ἀκύλας, μετὰ λάβρων· ὁ δὲ Σύμμαχος, μετὰ φλεγόντων.	<i>Զողորմութիւն՝ զԲանն, եւ զճշմարտութիւն՝ զՀոգին Սուրբ: Ի միջոյ գազանաց՝ իբրեւ զԴանիէլ, որ նոյն բարուք զԴաւիթ պաշարէին: Զի ննջէի եւ խռովեալ. Թէոգիտոն՝ ի մէջ կորուսաց, Ակիւլաս՝ ի մէջ բռնութեան սպանողին, Սիմաքոս՝ ի մէջ հրկիզեալ բոցոյ. զդառնութիւն երկիւղին այսոցիկ նմանեցուցանեն (193):</i>

Պատրաստ է սիրտ իմ, Աստուած, պատրաստ է սիրտ իմ արհմել եւ սաղմոս ասել բեզ փառաւ իմովք (ԾԶ. 8).	
col. 1293A η´. «Ἐτοίμη ἡ καρδία μου, ὁ Θεός, ἐτοίμη ἡ καρδία μου· ἄσομαι καὶ ψαλῶ ἐν τῇ δόξῃ μου.» Τοῦτο ὁ Σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσεν· Ἐδραία ἡ καρδία μου.	<i>Սիմաքոս՝ Կազմ է սիրտ իմ: Փառք զճարգարէութիւն ասէ (194):</i>

Յելս առաւաւտու, ընդ երեկոյս զուարճացին. հայեցար յերկիր՝ արբեցուցեր զնա, եւ բազում արարեր զմեծութիւն նորա (ԿԴ. 9).	
col. 1353B θ´. Καὶ φοβηθήσονται οἱ κατοικοῦντες τὰ πέρατα, ἀπὸ τῶν σημείων σου. ».... Τοῦτο γὰρ ὁ Σύμμαχος παρεδήλωσε. Τὰς προελεύσεις τοῦ ὄρθρου, καὶ τὴν ἐσπέραν ὑμνολογοῦσιν.	<i>Սիմաքոս. Ընդ առաւաւտս եւ ընդ երեկոյս տացուք քեզ արհմելութիւն.... (213):</i>

Գետն Աստուծոյ լի եղեւ ջուրբ, պատրաստ արարեր զկերակուր նորա, զի այսպէս է պատրաստութիւն (ԿԴ. 10).	
col. 1353B ι´. «Ἐπεσκέψω τὴν γῆν, καὶ ἐμέθυσας αὐτήν· ἐπλήθυνας τοῦ πλουτίσαι αὐτήν.» Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως εἶρηκε, Πολυκαρπία πλουτίζει αὐτήν.	<i>Աւետարան լցեալ խոստմամբ աւետեաց, զոր հին գետ արինացն ոչ ունէր, զոր եւ Սիմաքոս ասէ. Այց արարեր երկրի, եւ բազում արարեր զպտղաբերութիւն նորա.... (213):</i>

Տէր պատմեցէ գրով ժողովրդեան, իշխանացս այսոցիկ, որ եղեն անդ (ՁԶ. 6).	
col. 1568A Ը'. «Κύριος διηγῆσεται ἐν γραφῇ λαῶν, καὶ ἀρχόντων τούτων γεγενημένων ἐν αὐτῇ.» Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· <i>Κύριος ἀριθμῆσει γράφων λαούς· οὗτος ἐτέχθη ἐκεῖ.</i>	<i>Սիմաքոս. Տէր թուեցէ գրով զիշխանս ժողովրդեան իւրոյ.... (289):</i>

Յայնժամ խաւեցար տեսլեամբ ընդ որդիս քն եւ ասացեր. եղից զաւգնութիւն ի վերայ հգարին, եւ բարձր արարից զընտրեալն ի ժողովրդենէ իմմէ (ՁԸ. 20).	
col. 1585A Կ'. «Τότε ἐλάλησας ἐν ὁράσει τοῖς υἱοῖς σου.» Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· <i>Τότε ἐλάλησας δι' ὁράσεως τοῖς υἱοῖς σου.</i>	<i>Յայնժամ խաւեցար. Սիմաքոս. Յորմէհետէ խաւեցար տեսլեամբ ընդ մարգարէսն, զոր որդիս ասէ.... (296):</i>

Բարձր եղիցի որպէս միեղշերոյ եղջիր իմ, եւ ծերութիւն իմ ի ձեռք պարարտութեան (ՂԱ. 11).	
col. 1620B «Καὶ τὸ γῆράς μου ἐν ἐλαίῳ πίονι.» Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· <i>Ἡ παλαιώσις μου, ὥς ἐλαία εὐθαλής. Ἀνθήσω γάρ, καὶ τὸ γῆρας ἀποθήσομαι, ἐλαίαν τεθιγύαν μιμήσομαι, καὶ, κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα, οἷόν τι ἐλαίῳ πιανθήσομαι τῇ θυμηδίᾳ.</i>	<i>Որպէս միեղշերուի աստուածաշտուծին հեթանոսաց՝ մի Աստուածութիւն եւ ծերութիւն իմ ի ձեռք պարարտութեան: Սիմաքոս՝ աւագութիւն իմ իբրեւ ձիթենի վարսաւոր, զի Աստուած տղայ եղեւ եւ ծերացոյց զբնութիւնս, որ է՝ իմաստունս գործեաց, լուսաւոր կենաւ եւ ողորմածութեամբ տղայ եւ որդի կոչեցաւ բնութեանս (309):</i>

Ետես ական իմ ի թշնամիս իմ, ոյք յարուցեալ եմ ի վերայ իմ շարութեամբ, ի նոսա լուիցէ ունկն իմ (ՂԱ. 12).	
col. 1620C ԻԲ'. «Καὶ ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμός μου ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου· καὶ ἐν τοῖς ἐπανισταμένοις ἐπ' ἐμὲ πονηρευομένοις ἀκούσεται τὸ οὖς μου.» Τὸ ἐπεῖδε καὶ ὁ Σύμμαχος, καὶ ὁ Θεοδοτίων, καὶ αὐτὸς ὁ Ἑβραῖος ἐπόψεται εἰρηκε.	<i>Ետես ական իմ ի թշնամիս իմ, զոր ինչ ինձ խորհեալ էին: Սիմաքոս, Ակիւղաս, Թեոդիտոն, երբայց ինձ Տեսցէ ական, ասեն, եւ լուիցէ ունկն ի հանդերձեալն ասեն.... (310):</i>

Ուրախ եղիցին երկինք եւ ցնծացէ երկիր, զուարեացի ծով լրի իւրով. ցնծացեն դաշտք եւ ամեայն, որ է ի նոսա (ՂԵ. 11).	
col. 1649B ԻԲ'. «Χαρήσεται τὰ πεδία, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς.» Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· <i>Γαυριάσει ἄγρὸς, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ. Ἑρμηνεύων δὲ καὶ ὁ Κύριος τὴν τῶν ζιζανίων παραβολήν, ἀγρὸν τὸν κόσμον ὠνόμασε· λέγει τοίνυν, ὅτι ἅπαντα χαρᾶς καὶ θυμηδίας πλησθίσονται.</i>	<i>Ցնծացեն դաշտք. Սիմաքոս՝ ագարակ, զոր Տէրն ասաց, ագարակ աշխարհս է: Ուրախացան երկինք՝ հրեշտակք, ցնծացաւ երկիր՝ հոգիք սրբոցն եւ արդարոցն, որք յերկրէս (319—320):</i>

Աւրհնեա՛ւ անձն իմ զՏէր, Տէր Աստուած իմ, մեծ եղիւր յոյժ (ՃԳ. 1).	
col. 1693C «Κύριε ὁ Θεός μου, ὡς ἐμεγαλύνθης σφόδρα!» Ἐπιτάσεως καὶ ἐνταῦθα τὸ ὡς. Τὸ δὲ ἐμεγαλύνθητις, οὐκ αὐξήσεως δηλωτικόν, ἀλλὰ τοῦ ἀμετρήτου μεγέθους σημαντικόν. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσε, <i>Καὶ ὁ Θεός μου μέγας, εἰ σφόδρα.</i>	<i>Շատ է երախտիքն Աստուծոյ առ հոգի, որ արարն զնա անմահ եւ պատկեր իւր, եւ որ կամի մերձ գոլ Աստուծոյ, արհնեսցէ զնա միշտ: Տէր Աստուած իմ, մեծ եղիւր յոյժ. եղերն տնաւրէնութեան վաշիւէ: Սիմաքոս՝ Մեծ եւս յոյժ (338–339):</i>
Ո զնէ յամպս զգնացս իւր, եւ շրջի նա ի վերայ թեւոց հողմոց (ՃԳ. 3).	
col. 1693C «Ἐξομολόγησιν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐνεδύσω.» Ὁ Σύμμαχος οὕτως, <i>Ὑμνον καὶ εὐδοζίαν ἡμφιάσω.</i>	<i>Այլ ասեն այլաբանութեամբ, խոստովանութիւն եւ մեծ վաշիւչութիւն զգեցար, զմահանալն ի խաչին, զոր Սիմաքոս արհնութիւն եւ բարեփառութիւն սպասաւորեցար, ասէ (339):</i>
Խորք որպէս զգեստ վերաւիւն է նորա, ի վերայ լեւանց կացցեն շուրք (ՃԳ. 6).	
col. 1697A ε'. «Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς.» Ὁ δὲ Ἀκύλας, καὶ ὁ Σύμμαχος, <i>ἐπὶ τῆς ἔδρας αὐτῆς.</i>	<i>Ակիւղաս եւ Սիմաքոս անդունդք եւ խորք վերարկու ասեն (340):</i>
Խոստովա՛ն եղերոմ Տեառն եւ կարդացէ՛ք զանուն նորա, պատմեցէ՛ք ի հեթանոսս զգործս նորա (ՃԳ. 1).	
col. 1709A α'. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπικαλεῖσθε τὸ ὄνομα αὐτοῦ.» Τὸ δὲ ἐπικαλεῖσθε, <i>κηρύσσετε</i> ὁ Σύμμαχος εἵρηκε.	<i>Սիմաքոս քարոզեցէք ասէ զկարդալն, պատմեցէք ի հեթանոսս, զի քարոզի հեթանոսաց աստուածգիտութեան արէնք (346):</i>
Քաղցր այր ողորմի եւ տայ փոխ, յաւիճէ զբան իւր ի դատաստանի, զի յախտեան նա մի սասանեսցի (ՃԺԱ. 5–6).	
col. 1781CD ε'. «Χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτεῖρων, καὶ κιχρῶν· οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει.» Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· <i>Ἀγαθὸς, χαριστικὸς, καὶ κιχρῶν, οἰκονομῶν τὰ πράγματα αὐτοῦ μετὰ κρίσεως.</i>	<i>Սիմաքոս՝ բարի մարդ շնորհող եւ փոխատու (377):</i>
Պատրաստ է սիրտ նորա յուսալ առ Աստուած (ՃԺԱ. 8).	
col. 1784A «Ἐτοιμή ἡ καρδιά αὐτοῦ ἐλπίζειν ἐπὶ Κυρίου.» Ὁ δὲ Σύμμαχος τὴν <i>ἐτοιμην</i> πάλιν <i>ἐδραΐαν</i> ἡρμήνευσεν. Ἐδραΐαν ἔχει, փոքի, καὶ βεβαΐαν τὴν εἰς Θεὸν ἐλπίδα, καὶ διὰ τοῦτο τῶν τοιούτων θορύβων καταφρονεῖ.	<i>Սիմաքոս՝ անշարժ է սիրտ նորա ի յոյսն.... (377–378):</i>

Աւրհնեցէ՛ք, մանկունք, զՏէր, եւ աւրհնեցէ՛ք զամուսն Տեառն (ՃԺԲ. 1).	
col. 1784D <i>α'.</i> «Αινείτε, παῖδες, Κύριον.» Պաճիս <i>ἐνταῦθα</i> <i>οὐ</i> <i>τοὺς</i> <i>νέους</i> , <i>ὥς</i> <i>τινες</i> <i>ὑπέλαβον</i> , <i>ἀλλὰ</i> <i>τοὺς</i> <i>δούλους</i> <i>καλεῖ</i> . <i>Οὕτω</i> <i>γὰρ</i> <i>καὶ</i> <i>ὁ</i> <i>Ἀκύλας</i> , <i>καὶ</i> <i>ὁ</i> <i>Σύμμαχος</i> , <i>καὶ</i> <i>ὁ</i> <i>Θεοδοτίων</i> <i>ἡρμήνευσαν</i> · <i>καὶ</i> <i>ὁ</i> <i>Ἑβραῖος</i> <i>Ἀβδὴ</i> <i>λέγει</i> .	Մանկունք <i>ոչ</i> <i>զտղայսն</i> <i>ասէ</i> , <i>այլ՝</i> <i>զարիսն</i> <i>եւ</i> <i>զարթունսն</i> , <i>եւ</i> <i>զքաջսն</i> <i>ասէ</i> ։ <i>Այլ</i> <i>որպէս</i> <i>Ակիւղաս</i> <i>եւ</i> <i>Սիմաքոս</i> <i>ասեն</i> , <i>յերբայցեցիսն</i> <i>արդոն է</i> <i>ծառայ....</i> (378)։

Խորհեցայ ի ճանապարհս իմ, եւ դարձուցի զոտս իմ ի վկայութիւնս քո (ՃԺԲ. 59).	
col. 1840CD <i>νθ'.</i> «Διελογισάμην τὰς ὁδοὺς σου, καὶ ἐπέστρεψα τοὺς πόδας μου εἰς τὰ μαρτύριά σου.» Ὁ Ἑβραῖος <i>δὲ</i> <i>τὰς</i> <i>ὁδοὺς</i> <i>μου</i> <i>ἔχει</i> · <i>ὡσαύτως</i> <i>δὲ</i> <i>καὶ</i> <i>οἱ</i> <i>ἄλλοι</i> <i>ἡρμήνευσαν</i> <i>ἐρμηνευταί</i> , <i>καὶ</i> <i>οἱ</i> <i>Ἑβδομήκοντα</i> <i>ἐν</i> <i>τῷ</i> <i>Ἑξαπλῷ</i> . <i>Λέγει</i> <i>δὲ</i> , <i>ὅτι</i> <i>Λογιστεύων</i> <i>μου</i> <i>τὰς</i> <i>ὁδοὺς</i> , <i>πρὸς</i> <i>τὰ</i> <i>μαρτύριά</i> <i>σου</i> <i>τοὺς</i> <i>ἐμοὺς</i> <i>πόδας</i> <i>κατεύθυνον</i> , <i>καὶ</i> <i>οὐκ</i> <i>εἶων</i> <i>ἐκτρέπεσθαι</i> <i>τῆς</i> <i>πρὸς</i> <i>σὲ</i> <i>φερούσης</i> <i>ὁδοῦ</i> .	<i>Երբայցեցին</i> <i>ի</i> <i>ճանապարհս</i> <i>իմ</i> <i>ասէ</i> , <i>քո</i> <i>արիւնքն</i> <i>հասարակաց է</i> <i>խորհելի</i> <i>ամենեցուն</i> , <i>եւ</i> <i>իմ</i> <i>ասելն</i> , <i>որ</i> <i>թագաւոր</i> <i>եմ</i> , <i>կամ</i> <i>քահանայի</i> <i>է</i> , <i>կամ</i> <i>զինուորի</i> , <i>յալլազգ</i> <i>ճանապարհէ</i> <i>դարձուցի</i> <i>զոտս</i> <i>ի</i> <i>քոյն</i> , <i>որ</i> <i>առ</i> <i>քեզ</i> <i>բերէ</i> , <i>եւ</i> <i>ոչ</i> <i>խտորեցայ</i> (401)։

Յամենայն կատարածի տեսի զվախման, յոյժ անդորր էին ինձ պատուիրանք քո (ՃԺԲ. 96).	
col. 1852B <i>հς'.</i> «Πάσης συντελείας εἶδον πέρας, πλατεῖα ἢ ἐντολή σου σφόδρα.» Ὁ <i>δὲ</i> <i>Σύμμαχος</i> <i>οὕτως</i> · <i>Πάσης</i> <i>κατασκευῆς</i> <i>εἶδον</i> <i>πέρας</i> , <i>εὐρύχωρος</i> <i>ἢ</i> <i>ἐντολή</i> <i>σου</i> <i>σφόδρα</i> . <i>Πάντα</i> , <i>φησὶ</i> , <i>τὰ</i> <i>ἀνθρώπεια</i> , <i>καὶ</i> <i>πλοῦτος</i> , <i>καὶ</i> <i>περιουσία</i> , <i>καὶ</i> <i>δυναστεία</i> , <i>καὶ</i> <i>ἡγεμονίαι</i> , <i>καὶ</i> <i>στρατηγίαι</i> , <i>τυραννίδες</i> <i>καὶ</i> <i>βασιλεῖαι</i> , <i>τέλος</i> <i>ἔχουσι</i> , <i>καὶ</i> <i>τέλος</i> <i>ταχύ</i> · <i>ἢ</i> <i>δὲ</i> <i>σὴ</i> <i>ἐντολή</i> <i>πλατεῖά</i> <i>ἐστί</i> , <i>καὶ</i> <i>ἀνώλεθρος</i> , <i>καὶ</i> <i>τοῖς</i> <i>φυλάττουσι</i> <i>προξενεῖ</i> <i>τὸν</i> <i>ἀπέραντον</i> <i>ἐκεῖνον</i> <i>καὶ</i> <i>αἰώνιον</i> <i>βίον</i> , <i>καὶ</i> <i>τὰ</i> <i>ἀγαθὰ</i> <i>μεταβολὴν</i> <i>οὐδεμίαν</i> <i>δεχόμενα</i> .	<i>Սիմաքոս</i> <i>եւ</i> <i>Թէոդորոսն՝</i> <i>ամենայն</i> <i>պատրաստութիւնք</i> <i>անցանեն</i> , <i>ամենայն</i> <i>բարութիւնք</i> <i>կենցաղոյս</i> <i>վախճան</i> <i>ունին....</i> (407)։

Աւրհնութիւնք աշտիճանաց (ՃԻԹ. 1).	
col. 1873D-1876A <i>α'.</i> «Ἰδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.» Ὁ <i>Θεοδοτίων</i> <i>ᾄσμα</i> <i>τῶν</i> <i>ἀναβάσεων</i> · <i>ὁ</i> <i>δὲ</i> <i>Σύμμαχος</i> <i>καὶ</i> <i>ὁ</i> <i>Ἀκύλας</i> , <i>εἰς</i> <i>τὰς</i> <i>ἀναβάσεις</i> .	<i>Աւրհնութիւնք</i> <i>աշտիճանաց</i> . <i>Երգ</i> <i>աստիճանաց</i> . <i>Թէոդորոսն՝</i> <i>Երգ</i> <i>Էլից</i> , <i>Ակիւղաս՝</i> <i>Երգ</i> <i>ի</i> <i>յելս</i> (421)։

Հարցե՛ք զողջումե՛զ զԵրուսաղէմի, եւ զշինութեմե՛ն ի՞նչ սիրե՛ք զնա (ՃԻԱ. 6).	
col. 1881B չ'. «Երωτήσατε δὴ τὰ εἰς εἰρήνην τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ εὐθηνία τοῖς ἀγαπῶσι σε.» Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· Ἀσπάσασθε τὴν Ἱερουσαλήμ, ἡρεμήσουσιν οἱ ἀγαπῶντές σε, ἀντὶ τοῦ, Εἰρήνης ἀπολαύσαντες βαθείας, ἀσπάσασθε τὴν οἰκησιν τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἐν πάσῃ γὰρ θυμηδίᾳ οἱ ταύτην ἀγαπῶντες διατελοῦσι.	Սիմաքոս՝ ողջունեցէք զԵրուսաղէմ, քանզի զեաւթանասուն ամն խռովութեան եւ աւերման գոյր համբաւն, յայսմհետէ փոխեացին զրոյցքն յամենայն երկիր շինութեան եւ խաղաղութեան, զի մնացորդն ի հեթանոսս յաւժարին զալ ի նա, զի ոչ միահամուռ եկին: Դարձեալ, ոչք սիրեն զերկնայինն Երուսաղէմ, խաղաղութիւն կալցին ընդ Աստուծոյ, եւ անդ զիցեն զշինուածս առաքինութեան, ըստ Պաւլոսի, թէ՛ «մեր առաքինութիւն յերկինս է» (Փիլիպ. Գ. 20. 428):

Զվաստակս ձեռաց քոց կերիցես, երանի է քեզ, եւ բարի եղիցի (ՃԻԷ. 2).	
col. 1896A β'. «Τοὺς πόνοὺς τῶν καρπῶν σου φάγεσαι.» Ὁ δὲ Σύμμαχος, Κόπον χειρῶν σου ἐσθίω·	Սիմաքոս՝ զերկս թաթից քոց կերիցես. ի քո սերմանեալ բարեացն կթես պտուղս (436):

Ի տուէ մոլորեցան, եւ ոչ ոք էր, որ առաջնորդէր նոցա (ՃԼԸ. 16).	
col. 1940AB ις'. «Τὸ ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου, καὶ ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες γραφίσονται· ἡμέραι πλασθήσονται, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς.» Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· Ἀμόρφωτόν με προεῖδον οἱ ὀφθαλμοί σου, σὺν τοῖς ἐν τῇ βίβλῳ σου πάσι γεγραμμένοις, ἡμέρας πλασσομένοις οὐκ ἐνδεοσύνης οὐδεμιᾶς.	Յոլովք յարուեստաւորաց ի տուէ մոլորին յառնելն անաւթս ինչ, զի ոչ ոք իբրեւ զքեզ Տէր աչս ունի, որ անսխալ առաջնորդէ նոցա: Սիմաքոս՝ ընդ ի տուէ ստեղծեցելոյն ոչինչ պակասեաց (467):

Ինձ յոյժ մեծարոյ եղեն բարեկամք քո, Աստուած, եւ յոյժ զաւրացան իշխանք նոցա (ՃԼԸ. 17).	
col. 1940C Τὸ δὲ, «Ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν,» ὁ Θεοδοτίων οὕτως ἡρμήνευσεν, Ἐκραταιώθησαν οἱ πένητες αὐτῶν. Οἱ γὰρ πάλαι διὰ τὰς τῶν δυσσεβῶν βασιλέων παρανομίας ἐν εὐτελείᾳ καὶ πενίᾳ διάγοντες πάσης ἀπήλαυσαν παρὰ τῷ Ἰωσίᾳ τιμῆς.	Յոյժ մեծարեաց Յոսիայ զբարեկամս Աստուծոյ, եւ զաւրացան իշխանքն, զոր Սիմաքոս ⁷ տառապեալքն ասէ, զի չար թագաւորքն զաստուածասէրն նուազ եւ տառապեալ արարին, եւ սուրբ թագաւորն մեծարեաց ի պատիւ (467):

⁷ Հուն.՝ Թեոդոտիոն, փիս.՝ Սիմաքոս:

Ինձ սպասեն արդարք մինչեւ հատուցես ինձ (ՀՆԱ. 8).	
col. 1953C «Εμὲ ὑπομενοῦσι δίκαιοι, ἕως οὗ ἀνταποδῶς μοι.» Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως, Τὸ ὄνομά σου στεφανώσονται δίκαιοι, ὅταν ἐνεργήτης με·	Սիմաքոս՝ զանուն քո պսակեսցեն արդարք, քանզի սովոր են սուրբքն խնդակից եւ տրտմակից լինել ընկերացն.... (479):

Մարդ նամուրեան նմանեաց, եւ ատւրք նորա որպէս հովանի անցին (ՀՆԳ. 4).	
col. 1961AB δ'. «Ἀνθρώπος ματαιότητι ὁμοιώθη, αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὥσεί σκιά παράγουσιν.» Ὁ Θεοδοτίων, Ἀνθρώπος, φησὶν, ἀτμίδι ὁμοιώθη· ὁ δὲ Σύμμαχος, ἀτμῶ.	Սիմաքոս շոգեկիր ասաց (484):

Համադրությունը ցույց է տալիս Վարդան Արեւելցու՝ սկզբնաղբյուրներից օգտվելու եղանակը, ինչպես մյուս մեկնողական երկերում⁸, այստեղ եւս նա այլ աշխատասիրություններից օգտվում է ոչ թե բառացիորեն, այլ վերապատումով՝ հավատարիմ մնալով սկզբնաղբյուրի բովանդակությանը: Համադրությունը մի կողմից մատնացույց է անում այն բացորոշ ազդեցությունը, որ հայրախոսական գրականությունը (տվյալ պարագային՝ Թեոդորետոս Կյուրացու Սաղմոսաց մեկնությունը) ունեցել է Վարդան Արեւելցու Սաղմոսաց մեկնության վրա, մյուս կողմից՝ ի հայտ է բերում եւս մի նոր վկայություն հայ իրականության մեջ որոգիներեսյան «Վեցիշյանի» (թող որ միջնորդավորված) առկայության մասին:

РЕЗЮМЕ

Сопоставление толкования Псалмов Феодорита Кирского, источника толкования псалмов Вардана Арелелци Эпиан Кипрский (= Феодорит Кирский, 457) и сочинений Вардана Арелелци (1271) с одной стороны подчеркивает влияние, которое толкование Кюри́йца оказало на сочинение Арелелци, а с другой становится новым свидетельством присутствия в армянской действительности «Гексапла» Оригена.

В статье раскрывается также способ пользования первоисточником Вардана Арелелци (не дословно).

⁸ Տե՛ս Հ. ՔՅՈՍԵՅԱՆ, Աստվածաշնչի մեկնությունը Ա.–Ե. դարերում, Երեւան, 2018, էջ 472–475, 498–502:

SUMMARY

Theodoret of Cyrus' "Commentary on the Psalms" served as a source for Vardan Areveltsi's "Commentary on the Psalms". The combination of works by Epiphanius of Cyprus (= Theodoret of Cyrus), and Vardan Areveltsi, on the one hand, reveals the influence that Theodoret of Cyrus' "Commentary" had upon the work of Vardan Areveltsi, and on the other hand, it becomes itself a new evidence of the presence of Origen's "Hexapla" in the Armenian literature. The article also reveals the method (non-verbatim) Vardan Areveltsi used dealing with sources.

